

UNITAT 6

TÍTOL V. VIOLÈNCIA MASCLISTA

CONTINGUTS

- 1. Conceptualització**
- 2. Formació, prevenció i protecció**
- 3. Mesures destinades a les dones víctimes de violència masclista**
- 4. Bibliografia**

1. CONCEPTUALITZACIÓ

El títol V està dedicat a la violència masclista. S'hi disposen mesures d'investigació, formació i prevenció, i s'hi regula el dret a la protecció efectiva, a l'atenció i a l'assistència psicològica a través dels centres d'informació i assessorament a les dones i dels serveis d'acollida per a víctimes de violència masclista.

Seguint amb la tasca de definició que impregna tot el text de la Llei 11/2016, en el primer article en què es fa menció de la violència masclista ja se'n fa una definició extensa. Així, segons l'article 65, «als efectes d'aquesta Llei, s'entén per violència masclista la que, com a manifestació de la discriminació, la situació de desigualtat i les relacions de poder dels homes sobre les dones, s'exerceix sobre aquestes pel fet mateix de ser dones». La Llei estableix el seu abast a tot acte de violència per raó del sexe que sigui, o que sigui potencialment susceptible de produir un perjudici o sofriment en la salut física, sexual o psicològica, i hi inclou les amenaces d'aquests actes, la coerció i les privacions arbitràries de la seva llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la privada. De manera innovadora, i en resposta a moltes peticions per diverses organitzacions i entitats que treballen per garantir els drets de les dones, s'inclouen les filles i els fills de la mare víctima de violència dins la mateixa categoria de víctimes. Així, la Llei actualitza la protecció cap a col·lectius que abans no eren considerats com a víctimes, especialment els menors, els infants de les víctimes; i amplia el concepte de violència masclista d'acord amb els protocols internacionals amb origen al Conveni d'Istanbul, de 2011. En aquest sentit, es considera violència masclista tant el feminicidi, és a dir, l'assassinat comès sobre la dona, com l'assetjament i les agressions sexuals, la violència contra els drets sexuals i reproductius, el tràfic de dones i nines, l'explotació sexual, la mutilació genital femenina i les violències que atempten contra els drets de les dones en general. La Llei estableix aquesta llista:

a) Violència física, que inclou qualsevol acte de força contra el cos de les dones, amb resultat o risc de produir lesió física o dany, exercida per qui sigui o hagi estat cònjuge seu o per qui hi estigui o hi hagi estat lligat per una relació d'afectivitat anàloga, fins i tot sense convivència. Així mateix, tenen la consideració d'actes de violència física contra les dones els que exerceixen els homes en el seu entorn familiar o en el seu entorn social o laboral.

b) Violència psicològica, que inclou qualsevol conducta, verbal o no verbal, que produeix en les dones desvaloració o patiment, a través d'amenaques, humiliacions o vexacions, exigència d'obediència o

submissió, coerció, insults, control, aïllament, culpabilització o limitacions del seu àmbit de llibertat, exercida per qui sigui o hagi estat cònjuge seu o per qui hi estigui o hi hagi estat lligat per una relació d'afectivitat anàloga, fins i tot sense convivència. Així mateix, tenen la consideració d'actes de violència psicològica contra les dones els que exerceixen els homes en el seu entorn familiar o en el seu entorn social o laboral.

c) Violència econòmica, que inclou la privació intencionada, i no justificada legalment, de recursos per al benestar físic o psicològic de les dones i de les seves filles i els seus fills o la discriminació en la disposició dels recursos compartits en l'àmbit de la convivència de parella.

d) Violència sexual, abusos sexuals i agressions sexuals, que inclouen qualsevol acte de naturalesa sexual forçada per l'agressor o no consentida per les dones: el tràfic d'éssers humans amb fins d'explotació sexual, la imposició, mitjançant la força o amb intimidació, de relacions sexuals no consentides, i l'abús sexual o qualsevol acte que impedeix a les dones exercir lliurement la sexualitat, amb independència que l'agressor tengui relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu amb la víctima o no.

e) Violència simbòlica, que inclou les icones, representacions, narratives, imatges, etc., que reproduïxen o transmeten relacions de dominació dels homes respecte de les dones, així com desigualtats de poder entre sexes i de segregació.

f) Femicidi, assassinat de dones pel fet de ser dones, al marge que hi hagi o hi hagi hagut relació de parella.

g) Mutilació genital femenina: qualsevol procediment que impliqui o pugui implicar una eliminació total o parcial dels genitals femenins o hi produeixi lesions, encara que existeixi consentiment exprés o tàcit de la dona o nina.

El fet de definir amb tanta cura el que s'ha d'entendre per violència masclista, posa la Llei d'igualtat balear al nivell de les més actualitzades lleis autonòmiques en la matèria, com per exemple, la llei andalusa d'igualtat.

La llei imposa, no sols l'erradicació d'aquesta violència en totes les seves formes de manifestació, sinó que el text disposa també el deure a les administracions públiques de les Illes Balears de promoure la investigació sobre les causes, les característiques, les dificultats per identificar els problemes i les conseqüències de les diferents formes de violència sexista. No només estableix l'àmbit d'actuació a la investigació o recollida de dades, a més la fa responsable de l'eficàcia i la idoneïtat de les mesures existents en aquest sentit, i en cas d'haver-ho de fer, millorar, actualitzar i reparar els efectes erronis. En aquest sentit, s'assenyala directament l'Institut Balear de la Dona, que anualment ha d'elaborar, amb l'ajuda

i complicitat de les administracions públiques implicades, una valoració i avaluació detallada dels recursos existents a la Comunitat Autònoma en matèria de violència contra les dones, les seves filles i els seus fills, que s'ha de presentar periòdicament davant el Parlament de les Illes Balears.

2. FORMACIÓ, PREVENCIÓ I PROTECCIÓ

El compromís de la Llei no s'estén només als actes que pugui dur a terme l'Administració o als actes antijurídics que es puguin dur a terme sota les seves competències, sinó que el compromís és també intern, pel que fa a la composició i formació. Tant és així que, l'article 67, estableix que els òrgans competents en matèria de formació del personal de les administracions públiques de les Illes Balears, en col·laboració amb l'Institut Balear de la Dona, han d'elaborar un diagnòstic periòdic per conèixer el grau de formació del seu personal i, d'acord amb aquest diagnòstic, i per tal de millorar els seus coneixements entorn de totes les actualitzacions existents, han de modificar la seva programació formativa. En aquesta formació també s'hi inclouen els cossos policials que depenen de les administracions públiques, perquè tot el personal que pugui intervenir en l'atenció a les víctimes de violència de gènere disposi de la formació bàsica adequada en matèria de violència masclista i de la formació i la capacitat específiques i permanents en matèria de prevenció, assistència i protecció de les dones que pateixen violència masclista. Però no només es fa referència a les entitats públiques, la Llei estableix que s'ha de fomentar la formació específica sobre violència masclista i tots els conceptes i possibilitats que l'envolten al personal d'organitzacions i empreses privades.

Seguint amb la idea de formació específica i continuada de tots els agents que d'una manera o una altra poden intervenir en el cas d'aparèixer un cas de violència masclista, la Llei, a més de les mesures de què disposa, convida les administracions públiques de les Illes Balears a dur a terme campanyes de sensibilització que incloguin un conjunt d'accions pedagògiques i comunicatives destinades a generar canvis i modificacions en les actituds de la població, i permetre així avançar cap a l'erradicació de la violència masclista; un conjunt d'accions orientades a evitar o reduir la incidència de la problemàtica de la violència masclista per mitjà de la reducció dels factors de risc, inclòs el treball específic amb agressors, i impedir-ne així la normalització, i també accions destinades a sensibilitzar la ciutadania sobre aquesta problemàtica. Totes aquestes activitats estan destinades a dotar de més capacitat de prevenció el conjunt social, millorar-ne les conductes i fer arribar la problemàtica d'aquesta xacra a tots els estaments de la societat. Cal recordar que la sensibilització i, per tant, la prevenció són aspectes fonamentals a l'hora de tractar i detectar els casos

de violència masclista. Recordem que la violència de gènere ha superat aquella concepció decrèpita de violència en l'àmbit privat, i ha passat a considerar-se una problemàtica de caràcter públic, una qüestió de drets humans.

Per millorar la protecció de les víctimes, els cossos i les forces de seguretat han de crear un sistema de recollida de dades unificat i accessible d'atenció i una finestra per a dones víctimes de violència de gènere. A més d'aquestes responsabilitats, com s'ha esmentat, els cossos i forces de seguretat han de rebre tots els recursos i protocols necessaris per aconseguir la màxima eficàcia en la intervenció en casos de violència masclista i derivar-les cap als recursos psicosocials i orientatius existents i, especialment, en relació amb l'execució i el control de les mesures judicials adoptades per protegir les dones afectades.

L'article 70 de la Llei balear d'igualtat obliga les administracions públiques a establir centres d'informació i assessorament a les dones que reflecteixin les tres dimensions de l'atenció que s'hi farà: social, psicològica i jurídica. Aquests centres, a més, han de comptar amb serveis d'assistència psicològica i jurídica específica, amb personal qualificat. En concret, s'ha de comptar amb professionals dels àmbits del dret, la psicologia i el treball social, amb formació específica en igualtat i violència masclista.

Per tal de millorar el rendiment, l'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha de coordinar-se amb l'Administració de justícia, perquè en els jutjats competents es puguin dur a terme proves pericials sobre les dones i les seves filles i fills sempre que sigui necessari per poder acreditar l'existència i la gravetat del maltractament o de les agressions. La Llei, fins i tot, marca un patró que s'ha de seguir quant al nombre de centres, i n'estableix un per a cada illa com a mínim, i a les Illes amb més població, un centre per cada cent mil dones. El funcionament d'aquests centres s'ha de definir reglamentàriament, on s'han d'imposar, entre d'altres característiques, les ràtios de professionals necessaris per oferir atenció de qualitat a les víctimes d'aquesta violència. Es poden beneficiar dels serveis d'aquests centres les dones víctimes, els i les menors que estiguin sota la seva pàtria potestat, guarda o tutela i, si escau, qualsevol altra persona que depengui de les dones víctimes de violència masclista.

Actualment, es compta amb el programa d'atenció 24 hores, servei d'atenció social telefònica i acompanyament presencial, a càrrec de l'Institut Balear de la Dona, especialitzat en l'atenció integral a víctimes de violències masclistes. És un servei que funciona les 24 hores del dia durant els 365 dies de l'any a tota la comunitat autònoma de les Illes Balears.

En aquest sentit, i per tal d'aconseguir un marc integral de protecció, la tutela a les víctimes de violència de gènere també es fa extensible als consells insulars i als municipis, tal com es disposa en l'article 71 l'ordenació dels serveis, mitjans i recursos amb els quals han de comptar per combatre aquesta xacra:

1. Els consells insulars i els municipis, en l'àmbit de les seves competències, han de garantir l'existència de serveis d'acollida suficients per atendre les necessitats de protecció i allotjament de les dones víctimes de violència masclista i de les seves filles i els seus fills mentre duri el procés d'atenció.
2. S'ha de garantir un servei integral per a l'atenció de les dones víctimes de violència masclista i les seves filles i els seus fills, per la qual cosa cal disposar dels recursos humans necessaris. Els equips del servei integral han de disposar del personal professional adequat, d'especialistes en treball social, infermeria i educació i de serveis d'assistència psicològica, i han de garantir l'assessorament jurídic i l'orientació laboral. Com a mínim hi ha d'haver una plaça per cada 3.500 dones.
3. Els serveis d'acollida han de preveure una plaça per cada 3.500 dones a partir de 18 anys. En el cas concret de l'illa de Formentera, els serveis d'acollida han de preveure una plaça per cada 2.500 dones i els seus fills.
4. Com a mínim, els serveis han de complir les característiques següents:
 - a) Ser accessibles a qualsevol dona, amb les seves filles i els seus fills a càrrec, que sigui víctima de violència masclista i que necessiti protecció i allotjament urgent i temporal, independentment de la seva situació personal, jurídica o social i especialment sense l'exigència d'haver d'interposar una denúncia pels fets patits.
 - b) Disposar de personal suficient per a una primera acollida i per dur a terme tasques d'acompanyament a les víctimes.
 - c) Tenir les condicions de seguretat suficients i necessàries per salvaguardar la integritat física de les víctimes i del seu personal.
 - d) Aplicar els protocols de derivació als serveis ordinaris per intervenir en aquestes situacions.
 - e) Disposar de serveis específics d'atenció per a les i els menors.
5. El Govern de les Illes Balears, a iniciativa de l'Institut Balear de la Dona, ha d'establir reglamentàriament els criteris i les condicions mínimes de qualitat i funcionament dels serveis d'acollida esmentats.

Com a aspecte destacar, s'ha d'extreure el contingut de l'article 72 de la Llei. La possibilitat de personar-se com a part l'Administració dins els processos de violència de gènere pareix un aspecte ineludible tal com ha anat evolucionant la violència masclista en la nostra societat. Ara bé, la Llei 11/2016 va una mica més

enllà, i de la redacció literal es pot entendre que aquesta facultat de l'entitat pública es converteix en obligació:

L'Administració de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears s'ha de personar, d'acord amb la legislació processal vigent, en els procediments per actes de violència masclista comesos a les Illes Balears en què es causin la mort o lesions greus a les dones.

El fet que l'Administració s'hagi de personar en els crims de violència contra les dones respon a les dades, cada vegada més preocupants, sobre les víctimes en la nostra comunitat. També es tracta d'una resposta ajustada al text constitucional, concretament l'article 106.2 de la Constitució espanyola de 1978, juntament amb la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, estableix que els particulars tenen

dret a la integritat dels seus drets sempre que la lesió sigui conseqüència del funcionament normal o anormal dels serveis públics. És a dir, no és necessari que el dany que es produeixi sigui producte d'una negligència directa de l'Administració, sinó que només cal que es produeixi com a conseqüència del funcionament dels serveis públics, en els quals s'entén en un sentit ampli i subjectiu, que inclouen tota l'activitat i fins i tot la inactivitat per omissió de l'obligació d'actuar de qualsevol Administració pública. Per tant, i en definitiva, davant la constant successió de víctimes a la nostra comunitat, l'Administració ha de prestar tots els seus esforços i emprar totes les seves possibilitats per tal d'aconseguir erradicar aquesta violència. Amb això no s'afirma que l'Administració tenguí una responsabilitat genèrica per no haver evitat el delictes en qüestió, sinó que aquesta ha d'intervenir mitjançant totes les vies que tenguí al seu abast, i una d'aquestes és personar-se en els processos de violència masclista que s'esdevinguin en el territori de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

3. MESURES DESTINADES A LES DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

De l'article 74 al 77 de la Llei 11/2016 es defineixen una sèrie de mesures destinades a restablir els drets i la integritat de les dones víctimes de violència masclista:

- Les prestacions econòmiques per cobrir despeses d'urgència social han de tenir en compte l'especificitat de les situacions derivades de violència masclista.
- Les dones víctimes de violència de gènere s'han de considerar sector preferent en l'accés a habitatges protegits de promoció pública. El Govern de les Illes Balears ha de fixar reglamentàriament aquest tracte preferent en l'adjudicació d'habitatges finançats amb fons públics a les dones que han hagut de deixar el seu habitatge com a conseqüència d'haver patit violència masclista.
- El Govern de les Illes Balears ha de promoure la contractació laboral de les víctimes de violència masclista, i també la constitució com a treballadores autònomes. S'han d'establir reglamentàriament les condicions perquè les dones víctimes de violència masclista puguin accedir a cursos de formació per a l'ocupació finançats totalment o parcialment per les administracions públiques de les Illes Balears.
- Les dones víctimes de violència masclista, i els seus fills i filles, han de tenir un tracte preferent en l'accés a les escoles finançades totalment o parcialment amb fons de les administracions públiques, amb garantia del dret a l'escolarització immediata, i també en l'accés a beques per a les seves filles i els seus fills i a altres ajuts o serveis que hi hagi en l'àmbit educatiu.
- El Govern de les Illes Balears, per mitjà de l'Institut Balear de la Dona, ha d'elaborar i desenvolupar, juntament amb la resta d'administracions i institucions competents, els protocols d'intervenció per a l'atenció a les víctimes de violència masclista.

Per accedir a aquestes prestacions, són mitjans de prova qualificats les sentències de qualsevol ordre jurisdiccional, tot i que no siguin fermes; les ordres de protecció vigents, i els informes de la Inspecció de Treball i Seguretat Social. La Llei estableix que en cas de no poder disposar de cap d'aquests mitjans de prova, són criteris vàlids els següents:

- a) Qualsevol mesura judicial cautelar de protecció, seguretat o d'assegurament vigent.
- b) L'atestat elaborat per les forces i els cossos de seguretat que han presenciat directament alguna manifestació de violència masclista.
- c) L'informe del Ministeri Fiscal.
- d) L'informe mèdic, infermer o psicològic d'una o un professional col·legiat, en el qual consti que la dona ha estat atesa en algun centre sanitari per causa de violència masclista.
- e) L'informe dels serveis públics amb capacitat d'identificació de les situacions de violència masclista. Es reconeix aquesta capacitat als serveis socials comunitaris i a les unitats especialitzades en les forces i els cossos de seguretat.
- f) L'informe de l'Institut Balear de la Dona i dels departaments dels consells insulars competents en aquesta matèria.
- g) Qualsevol altre mitjà establert en alguna disposició legal.

La Llei, amb la finalitat d'erradicar la violència masclista, parteix de la premissa que els drets de les dones són drets humans. La violència masclista és una greu vulneració d'aquests drets i un impediment perquè les dones puguin assolir la plena ciutadania, l'autonomia i la llibertat. La finalitat bàsica de la Llei balear d'igualtat és establir els mecanismes per contribuir a l'erradicació de la violència masclista que pateixen les dones i reconèixer i avançar en garanties respecte al dret bàsic de les dones a viure sense cap manifestació d'aquesta violència.

4. BIBLIOGRAFIA

CABRERA, R.; CARAZO, M. J. *Análisis de la legislación autonómica sobre violencia de género*. Espanya: Subdirección General de Cooperación y Relaciones Institucionales, 2010.

Estatut d'autonomia de les Illes Balears.

Llei 11/2016, de 28 de juliol, d'igualtat de dones i homes.

Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.